

Doctorandă, Școala doctorală Științe Umanistice, specialitatea Literatura Română 622.01, Universitatea de Stat din Moldova. Tema de cercetare: *Post-literatura. Poezia în epoca tehnologiilor avansate*. Domenii de cercetare: istoria literaturii române, teoria literaturii, critica literară, Tehnologii Informaționale de Comunicare, literatura postmodernistă, literatura digitală, cyber poezia, psihologia, științele comunicării. Articole publicate: *Valoarea estetică în lucrarea „Poema chiuvetei” de Mircea Cărtărescu; E-poezia – un nou spațiu al literaturii*.

Doina BACIU

CENACLUL LITERAR ȘI POEZIA DIGITALĂ: CÂTEVA CONSIDERAȚII

Fenomenul poetic care se desfășoară actual în spațiul internetului are o istorie, o experiență obținută inclusiv în cadrul cenaclurilor literare. Suntem dispuși să credem că cenaclurile literare de la sfârșitul secolului trecut au prefigurat și format premisele estetice ale ceea ce s-a numit *e-poezie*. Subiectul este interesant și important pentru a înțelege unde și sub ce formă s-a pregătit terenul pentru noile experimente poetice digitale.

În secolul trecut, pe ambele maluri ale Prutului au existat cenacluri literare, purtând numele unor scriitori și poeți remarcabili, precum *George Călinescu, Mihai Eminescu, Vasile Alecsandri, Ion Luca Caragiale* etc., care au avut rolul de a întruni sistematic poeți de diferite vârste pentru lecturi publice, discuții teoretice, împărtășirea experienței etc. După apariția internetului și a rețelelor de socializare, rolul acesta de liant al poezilor cu afinități estetice și temperamentale l-au preluat Facebook-ul și paginile web.

Scopul fiecărui cenaclu literar era orientat spre activități literare și culturale care să contribuie la dezvoltarea limbajelor de exprimare poetică. Activitatea cenaclurilor literare a constat în organizarea, desfășurarea și participarea membrilor la întruniri, organizarea ședințelor ocazionale, precum sunt lansările de carte, recitalurile de poezie, teatru, momente muzicale, îngrijirea de editarea unor cărți proprii și

în antologii și în reviste literare, participările la diverse simpozioane naționale și internaționale, colaborarea cu diverși scriitori cunoscuți la nivel național și internațional, cu alte grupări și cenacluri literare pentru schimbul de experiență. De remarcat că unele cenacluri s-au îngrijit inclusiv de crearea unor portaluri de poezie, bloguri literare, pagini de socializare.

Întrunirile care se organizau în cadrul cenaclurilor au avut un rol foarte important la modelarea profilului literar românesc de la începutul secolului al XXI-lea. Dacă urmărim activitatea mai multor cenacluri literare de limbă română din ultimele câteva decenii, observăm preocupările pentru experimentul poetic care asigură legătura textului cu o rețea mai vastă de texte (ceea ce a primit numele generic de *intertextualitate* și, mai târziu, de *hypertextualitate*). De-metaforizarea, descentralizarea, trimiterile livrești, dialogul cu alte texte au creat pretexte pentru experimentul poetic digital. Enumerăm câteva dintre cele mai importante cenacluri în sensul pregătirii tinerilor poeți pentru fenomenul literaturii digitale:

√ *Cenaclul „Pavel Dan”* s-a format în 1958 în cadrul Casei de Cultură a Studenților, având două secțiuni: una de proză și alta de poezie. Și-a început activitatea în 1965, funcționează și în prezent, fiind condus de Viorel Marineasa, apoi de Eugen Bunaru.

√ *Cenaclul de luni* a fost inițiat de Radu Călin Cristea în anul 1977 și condus de Nicolae Manolescu. În 1983 a fost desființat fiind considerat subversiv. Acesta a fost laboratorul care a preparat poezia generației '80, numită și *generația în blugi*.

√ *Cenaclul Junimea* al Universității din București a activat în anii 1980 și a fost condus de Ovid S. Crohmălniceanu, având drept model școala franceză *Tel Quel* care a devenit mai mult cunoscută în anii 1970.

√ Între anii 1983 și 1990 și-a desfășurat activitatea *Cenaclul Universitas* condus de criticul și profesorul universitar Mircea Martin.

√ Un alt grup literar s-a întrunit în *Cenaclul Noduri și Semne* care a fost înființat la Galați, în anul 1983, după dispariția poetului Nichita Stănescu, iar în anul 1999 a fost creat site-ul care prezintă varianta online a cenaclului a cărui mentor este scriitorul Petre Rău, membru al USR.

√ *Cenaclul de la Muzeu*, moderat de Tudorel Urian și scriitorul Daniel Cristea-Enache, a avut prima ședință pe 10 septembrie 2008, la Rotonda Muzeului Național al Literaturii Române.

√ *Cenaclul Euridice* sau *Generația 2000*, a cărui coordonator a fost Marin Mincu, și-a început activitatea la 8 mai 2002. Respins de Uniunea Scriitorilor, s-a transferat la Rotonda Muzeului Literaturii Române.

Numărul tot mai mare de utilizatori ai tehnologiilor informaționale de comunicare (TIC) la nivel mondial a înlesnit experimentul poetic digital care a devenit un fenomen pregnant și în spațiul românesc. Unele cenacluri au întrunit, pe lângă poeți, și specialiști în tehnologiile informaționale. Drept exemplu poate servi:

√ *Cercul Literar al Scriitorilor Ingineri din AGIR*, cu denumirea alternativă *Literar ing.*, care s-a format în anul 2003. În prefață la cartea *Ingineri, scriitori și Publiciști* (coordonatori: Nicolae Vasile și Ioan Ganea-Christu), apărută la Editura Agir în 2017 [1], se afirmă că: „Inițiativa era menită să susțină activitatea și imaginea inginerescă din România și prin alte mijloace decât cele pur profesionale, pentru dezvoltarea dimensiunii culturale a personalității ingineru-

lui. Cercul respectiv venea să completeze activitățile cultural-artistice existente: Orchestra Simfonică a Inginerilor, Corul Concertino și Cercul Inginerilor Epigramiști.”

Pandemia începută în anul 2020 a determinat ca activitatea unor cenacluri să se desfășoare pe rețelele de comunicare. De exemplu:

√ *Cenaclul AntiM* s-a format în luna februarie 2014, la cerința unui grup restrâns de scriitori din București, sub conducerea profesorului Valentin Rădulescu. Până în luna martie 2020 întâlnirile se desfășurau cu prezența fizică, iar apoi s-a trecut în online.

La Chișinău, între anii 2005 și 2008, Dumitru Crudu a deschis și a condus un *Club literar* cu poeți foarte tineri ai căror texte au alcătuit antologia *Noua poezie basarabeană*. Mai apoi a organizat și a condus ateliere de scriere din care au ieșit grupuri de poeți cu personalitate aparte.

Prima grupare a activat în perioada anilor 2008 și 2013 întrunind scriitori ca Ion Buzu, Ecaterina Bargan, Emanuela Sprinceană, ale căror texte au fost înmănunchate în lucrările *Convorbire moldovenești* și *Antologia de proză scurtă*.

A doua grupare, între anii 2013 și 2018, îi avea pe Ina Surdu și Zina Bivol.

Al treilea grup – numărând pe Vitalie Colț, Rodica Gotca, Iulia Iaroslavschi, Artiom Oleacu, Anastasia Palii, Elena Răileanu, Doina Roman-Baciu, Veronica Ștefăneț – a fost reprezentat de antologia de versuri *Opt*.

Cel de-al patrulea grup, cel mai numeros, i-a întrunit, între anii 2018 și 2019, pe Ion Agaci, Roman Andriiv, Artur Cojocar, Paty Cotlău, Victoria Epure, Daniel Grama, Dumitru Garcaliuc, Rafaela Malic, Tatiana Grosu, Cristina Dicusar, Vitalie Șega. Poeziile acestora au alcătuit *Antologia 11*.

Între anii 2019 și 2020, *Clubul literar* a adunat al cincilea grup. Poeziile semnate de Dorina Cârțu, Olese Enache, Theodor Fusu, Aliona Ivanova, Peter Raicu, Dumitrița Sârbu, Sergiu Stati, Cristina Tătaru au intrat în volumul *Patru plus patru plus patru*.

De remarcat că tinerii poeți au avut posibilitate să se dezvolte și în cadrul taberelor de vară, care s-au desfășurat la Tribujeni, Orheiul

Vechi, în patru ediții: 2010, 2014, 2015, 2018, după care au apărut antologiile de versuri *Casa verde* și *Autobusul 100*.

Unii dintre acești debutanți au dus la bun sfârșit și cărți personale. Rodica Gotca a publicat volumul de poezie *Frontiere desenate în aer cu pumnul* [2], Veronica Ștefăneț a debutat cu volumul *Scrum* [3], Artiom Oleacu a semnat *Spinner* [4] și *Miere pentru toate exponatele* [5], Vitalie Colț – *Pacea din Transnistria* [6] etc. Concomitent cu aceste lansări de carte, s-au realizat video-poezii, audio-poezii, Poster x Poem și alte produse poetice digitale.

Așa cum am afirmat mai sus, generațiile de poeți optzeciști și nouăzeciști au jucat un rol important în evoluția post-literaturii prin reacția de polemică cu fenomenul modernist și, puțin mai târziu, prin introducerea elementelor informatice în limbajul artistic. Grigore Chiper afirmă, în articolul său *Generație, optzecism, postmodernism, textualism*, că, generația '80 este cea care lansează principalele teze cu privire la arta lor chiar de la sfârșitul anilor '70, când apar grupuri întregi de scriitori bine instruiți în cadrul mai multor cenacluri din Țară (Un fenomen similar se produce în Moldova dincoace de Prut când activau mai multe cenacluri: la USM, la ziarul Tinerimea Moldovei, la Uniunea Scriitorilor. De la un punct, Sorin Alexandrescu are dreptate când afirmă contrariul, că optzeciștii basarabeni nu au beneficiat de «cenacluri universitare în care să discute între ei teoria și practica poeziei» [7], deoarece deja prin 1988-1989 cenaclurile au fost confiscate de mișcările politice, care luau amploare în RSSM. Faptul că, pe de o parte, tinerii nu se mai regăsesc în poezia momentului, depreciindu-i valoarea pe drept sau pe nedrept, pe de altă parte, sistemul socialist de carte, cu birocrăția, obtuzitatea și cenzura sa, nu mai poate face față solicitărilor formulate din partea tinerilor scriitori, îi determină pe aceștia din urmă să apeleze la strategii colective. Drept dovadă de inadecvare a regimului la noile tendințe servesc volumele de debuturi colective, o formă de înregimentare dictată chiar de sistem. Fenomenul se va repeta și în Moldova sovietică, mai târziu: optzeciștii basarabeni vor

debuta, cu câteva excepții, abia în a doua jumătate a anilor '80 și la începutul deceniului următor, iar unii dintre ei vor fi înghesuiți, ca și confracții din România, în debuturi colective...» [8, p. 129]

Dincolo de răspunsurile la o serie de întrebări de natură socială, politică, economică, filozofică și culturală, optzeciștii au inițiat discuții despre noul limbaj poetic: „Literatura tinerei generații este pusă deseori în legătură cu textualismul, definit drept „referirea la text în text” [12, p. 316], „favorizarea preponderentă sau chiar exclusivă a limbajului pentru limbajul însuși, făcută în detrimentul referentului (realul)” [10]. Cel mai mediatizat procedeu textualizant este intertextualitatea, cunoscută din cele mai vechi timpuri. Intertextualitatea este pusă în relație și cu postmodernismul, definit în primul rând ca o formă superioară de intertextualitate, dar și de diverse manipulări textuale. De aceea postmodernismul literar este identificat frecvent cu varii forme de referire la text.” [8, p. 133]

Așadar, experimentele poetice de la răscrucea secolelor au susținut intertextualitatea ca principiu de bază în literatură. Și pentru că literatura se află în permanentă transformare, utilizarea TIC-ului era inevitabilă. În acest sens, cercetătoarea Carmen Pascu afirmă, în cartea sa *Scriiturile diferenței. Intertextualitatea parodică în literatura română contemporană*, că există două tipuri de postmodernism: „soft-livresc” și cel după 1990, când digitalismul își intensifică forțele odată cu postmodernismul [10].

Cercetătoarea Aliona Grati menționează în lucrarea sa *Fenomenul literar postmodernist* una din programele poezilor nouăzeciști intitulată „Manifest al Clubului Literar” care acordă experimentului mediatic și virtual o atenție aparte: „Tânărul critic Ion Manolescu atacă canonul critic existent, poetica textualistă și epuizarea ei manieristă. De fapt, acesta propune un alt fel de textualism: *mediatic* sau *virtual*, în consonanță cu evoluția cibernetică a civilizației actuale. Folosind tehnici precum *imageria virtuală*, *simulările tridimensionale*, *ilustrația fractală*, *jocurile interactive*, *compresia digitală*, colaborarea directă cu computerul (ca în cazul *E-fiction*),

proza acestei «noi sensibilități» regăsește sinesteziile simboliste, onirismul suprarealist și fantasmalele *Pop-Art*, transformând lectura într-un act de seducție și de hipnoză vizuală. Trebuie arătat că realitățile virtuale explorate de arta cibernetică au același efect de demolare a principiului realității și a sentimentului de consistență existențială ca și viziunile psihedelice din arta de inspirație «șamanică» a anilor '60-'70" [9, p. 85].

Lucia Simona Dinescu îl consideră pe Ion Manolescu un scriitor reprezentativ pentru acest tip de literatură și un promotor al ei în spațiul românesc: „Specializat în postmodernism și tehnocultură, interesat de filozofie și psihologie cognitivă, ideologii globaliste, SF-cyberpunk, realități virtuale, inteligență artificială, Ion Manolescu are meritul de a se număra printre promotorii studiului cyberculturii la noi, de a încerca să sincronizeze teoria literaturii cu cele mai noi manifestări și experimente artistice și de a aduce domeniul teoretic literar în actualitatea tehnoculturală a computerului... Teoreticianul nu neglijează nici o problematică a cyberculturii, oferind atât o perspectivă generală a mutațiilor efectuate de noile tehnologii în domeniile literar, filozofic, psihologic, politic, social etc., cât și una particulară, o perspectivă a detaliului și a nuanței, în cadrul cercetării realității virtuale, a cyberspațiului, a hyper-textului etc.” [12] Ion Manolescu face o apropiere între hyper-text și intertext, urmărind să arate originea hyper-textului în teoria literară postmodernă.

Poezia secolului pare a fi experimentală și inedită în același timp. Totuși, terenul acesteia

a fost pregătit de discuțiile teoretice și experimentele poetice anterioare. Cenaclurile literare au contribuit la încurajarea evoluției gândirii poetice către posibilitățile de exprimare digitale și media. Poezia digitală se manifestă ca răspuns la necesitatea conceperii noilor forme de poezie.

Referințe bibliografice:

1. Nicolae, Vasile și Ganea-Christu, Ioan. *Ingineri, scriitori și Publiciști*, București: Agir, 2017.
2. Gotca, Rodica. *Frontiere desenate în aer cu pumnul*. București: Eikon, 2019
3. Ștefăneț, Veronica. *Scrum*. București: Casa de Editura Max Blecher, 2019.
4. Oleacu, Artiom. *Spinner*, colecția Teritorii, Editura *Prut International*, 2021.
5. Oleacu, Artiom. *Miere pentru toate exponatele*, Editura *Tracus Arte*, 2019.
6. Colț, Vitalie. *Pacea din Transnistria*, Editura *Casa de pariuri literare*, 2019.
7. Mircea Cărtărescu, *Cuvinte împotriva mașinii de scris, în Competiția continuă. Generația 80 în texte teoretice*. O antologie de Gheorghe Crăciun. Ed. Vlasie, 1994.
8. Chiper, Grigore. *Generație, optzecism, postmodernism, textualism*. În: *Metaliteratură*, anul X, nr. 1-4(23-24), 2010.
9. Pascu, Carmen. *Scriiturile diferenței. Intertextualitatea parodică în literatura română contemporană*. Craiova: Universitaria, 2006.
10. Dan Cristea, *Poezie/teorie*, în Ramuri, Craiova, 16 X, 2007.
11. Grati, Aliona. *Fenomenul literar postmodernist (note de curs)*. Ediție revăzută și completată. Chișinău: Garomond, 2013.
12. Simona Dinescu, Lucia. *Scurtă introducere în hyper-text*. În: *Observator cultural*, nr. 155, 11.02.2003 <https://www.observatorcultural.ro/articol/scurta-introducere-in-hyper-text/> [accesat: 12.03.2021].

Cenaclul literar și poezia digitală: câteva considerații

Rezumat: Scopul studiului este de a prezenta câteva cenacluri literare în cadrul cărora s-a pregătit terenul pentru literatura digitală și media, mai exact pentru e-poezie. Am atestat că activitatea mai multor cenacluri literare de limbă română din ultimele câteva decenii și-au arătat preocupările pentru experimentul poetic care asigură legătura textului cu o rețea mai vastă de texte (ceea ce a primit numele generic de *intertextualitate* și, mai târziu, de *hypertextualitate*). De-metamorfozarea, descentralizarea, trimiterile livrăști, dialogul cu alte texte au creat pretexte pentru experimentul poetic digital. Numărul tot mai mare de utilizatori ai tehnologiilor informaționale de comunicare la nivel mondial a înlesnit experimentul poetic digital care a devenit un fenomen pregnant și în spațiul românesc.

Cuvinte-cheie: cenaclu literar, intertextualitate, hypertextualitate, e-poezie.

Literary circle and digital poetry: some considerations

Abstract: The aim of the study is to present some literary circles in which was prepared the field for digital literature and media, more precisely for *e-poetry*. We testified that the activity of several Romanian-language literary circles in the last few decades showed their preoccupations for the poetic experiment that ensures the connection of the text with a wider network of texts (which received the generic name of *intertextuality* and, later, the name of *hypertextuality*). De-metaphization, decentralization, book references, the dialogue with other texts – have created pretexts for the digital poetic experiment. The growing number of users of information communication technologies worldwide has facilitated the digital poetic experiment, which has become a significant phenomenon in the Romanian space as well.

Keywords: literary circle, intertextuality, hypertextuality, e-poetry.